

KONFERENCIA „A 19. SZÁZADI MAGYAR
IRODALOM POLITIKAI GAZDASÁGTANA”
LENDÜLET-KUTATÓCSOPORT
SZERVEZÉSÉBEN

POÉTAI ÖKONÓMIÁK: KÖLTÉSZET ÉS GAZDASÁG AZ IRODALOMTÖRTÉNETBEN

Helyszín:

Pécsi Tudományegyetem,

Bölcsészettudományi Kar

Pécs, Ifjúság u. 6. A épület, Kari Tanácsterem

Időpont:

2022. március 25–26.

ELSŐ NAP - 2022. MÁRCIUS 25., PÉNTEK

- 14:00** Csörsz Rumen István: „Márjást-is el-vészen ha húszast nem adnak” – Pénz és gazdálkodás közköltészeti tükörben (1700–1840)
- 14:20** Vaderna Gábor: Remélhetünk-e vajjon jobb világot? - Berzsenyi Dániel és a vagyon
- 14:40–15:00** Hozzászólások
- 15:00–15:20** Kávészünet
- 15:20** T. Szabó Levente: A fogyasztható hazaszeretet. A protekcionista beszédmódok és logikák új irodalmi kultusza a Védegylet megalapítása után és a hétköznapi irodalmi nacionalizmus
- 15:40** Domokos Mariann: Az arany ember vagy a rongyos bankó. Az 1892. évi valutareform ponyván
- 16:00** Devescovi Balázs: *Az első lopás* mint gazdasági és erkölcsi példázat
- 16:20–16:50** Hozzászólások

MÁSODIK NAP - 2022. MÁRCIUS 26.

10:00– 10:20 Laczkó András: Petőfi, a Végegylet és a király

10:20– 10:40 Molnár Gábor Tamás: „Szavam, ha hull, tömör aranyból / érem”
a *Költő a huszadik században* és a líraolvasás ökonómiája

10:40– 11:00 Hozzászólások

11:00– 11:20 Kávészünet

11:20– 11:40 Balogh Gergő: Modern életökonómiák I.

11:40– 12:00 Fekete Richárd: Az idő pénze, a pénz ideje —
Kemény István költészetének matematikájáról

12:00– 12:20 Hozzászólások

12:30 Zárszó

CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN: „MÁRJÁST-IS EL-VÉSZEN HA HÚSZAST NEM ADNAK” PÉNZ ÉS GAZDÁLKODÁS KÖZKÖLTÉSZETI TÜKÖRBEN (1700–1840)

A 18–19. századi magyar közköltészet, akár egy mentalitástörténeti „árnyék”, végigkíséri az ország és a régió szellemi-gazdasági átalakulását. Az ide tartozó névtelen és egykor szerzői alkotások egész különböző mértékben tartanak kapcsolatot ezekkel a folyamatokkal, de kétségkívül tükrözik azokat. Talán azért is, mivel a közköltészet továbbviszi az elköszönőben lévő litterae régies műfaji kereteit és erős didaktikus szándékait, de olyan új keretek között, amelyekre saját nézőpontot kell kialakítania. Az előadás két irányból is szeretne betekintést nyújtani e problémakörbe. Egyrészt magának a közköltészetnek mint árucikknek a működését, a pénzért árult vagy előadott szövegek fontos adatait, adománykérő formuláit tekinti át. Másrészt a magyar populáris irodalom több műfaját érintő, vagyonnal és pazarlással, üzlettel és élhetetlenséggel kapcsolatos szövegeket is felidézi, mivel a normateremtés és -fenntartás e szórakoztató alkotások egyik fő feladata volt.

VADERNA GÁBOR: REMÉLHETÜNK-E VAJJON JOB B VILÁGOT? BERZSENYI DÁNIEL ÉS A VAGYON

Berzsenyi Dániel költészetében rendszeresen visszatért a vagyon problémájára. Egyes verseiben a fertilitas Hungariaetoposzait variálta, másutt a misztikus idegenség gazdagságával szembesítette világát, megint másutt a gazdagság lehetséges feltételeit sorolta. Az előadás azt a kérdést veti fel, hogy vajon Berzsenyi világában mit jelent a vagyon, s milyen feltételei vannak a vagyon felhalmozásának.

T. SZABÓ LEVENTE: A FOGYASZTHATÓ HAZASZERETET. A PROTEKCIONISTA BESZÉDMÓDOK ÉS LOGIKÁK ÚJ IRODALMI KULTUSZA A VÉDEGYLET MEGALAPÍTÁSA UTÁN ÉS A HÉTKÖZNAPI IRODALMI NACIONALIZMUS

Az előadás amellett kíván érvelni, hogy a Védegylet megalapításához vezető eszmecserék és a megalapítást követő parázs viták olyan módon rendezték újra a korabeli társadalmi és irodalmi képzeletet, s az irodalmi szövegek egy része olyannyira segített átkeretezni a nemzetről való gondolkodást, hogy az irodalmi nemzetépítés emblematikus fordulataként is kezelhető volna a jelenség. A hétköznapi nacionalizmusnak ugyanis olyan új irodalmi formáit hozza magával a Védegyletet övező protekcionista gazdasági logika, amelyek szemléletileg minden korábbinál jóval inkább kiterjesztették, szerethetőbbé, befogadóbbá tették a nemzetet és a nemzetit. Nem véletlen, hogy az új irodalmi és kulturális beszéd-és szemléletmódok hallatlanul frissnek, vonzónak tűntek, rendkívül gyorsan terjedtek.

DOMOKOS MARIANN: AZ ARANYEMBER VAGY A RONGYOS BANKÓ. AZ 1892. ÉVI VALUTAREFORM PONYVÁN

Az 1892. évi XVII. törvénnyel vezették be Magyarországon az új aranyalapú valutát, az osztrák-magyar koronát, melyhez az ezüst 19. századi európai leértékelődése vezetett. A valutareform levezénylése magyar részről az akkori pénzügyminiszter, majd miniszterelnök, Wekerle Sándor nevéhez fűződik. Wekerle nem csupán a valutaszabályozás gazdaságpolitikai összetevőit tartotta szem előtt, de gondot fordított a reformintézkedések gyakorlati megvalósulására és a pénzügyi ismeretterjesztésre is. Ennek érdekében a sokoldalú nyelvzseni, műfordító és etnográfus Vikár Bélától népfelvilágostó költeményt rendelt, amelyet aztán sokezres példányszámban a vásári ponyván terjesztettek. Az előadás ezt az az új magyar pénzek bevezetéséről szóló, a népmese műfaji jegyeit is felhasználó populáris nyomtatványt mutatja be.

DEVESCOVI BALÁZS: AZ ELSŐ LOPÁS MINT GAZDASÁGI ÉS ERKÖLCSI PÉLDÁZAT

Arany János közismertnek korántsem mondható 1853-ban megjelent kisebb elbeszélő költeménye, *Az első lopás* kínálja magát egy gazdasági poétikai értelmezésre: Gazdag Imre sorsával Arany példázatot kívánhatott nyújtani a nép (konkrétan a Falui Esték olvasói) számára az erkölcsi pusztulás, a bűnbe sodródás majd az anyagi és erkölcsi boldogulás lefestésével. Előadásom első részében a költemény gazdasági relevanciájú elemeit mutatom be Imre életútjának kezdeti és záró időszakára, az elszegényedés és a gazdaggá válás prezentálását. Az elbeszélő költemény ugyanakkor erkölcsi példázatot is nyújt, ráadásul az etika a műben való megjelenésének mellőzésével a költemény címe, *Az első lopás* is értelmezés nélkül marad. Előadásom második részében a költői elbeszélés legterjedelmesebb részével, Imre életútja középső szakaszával, a bűn örvényébe sodródással és a büntetéssel foglalkozom. Úgy tűnik, Arany ezen költői alkotása ezer szálon kötődik Eötvös József prózaepikai alkotásaihoz, előadásomban ezekre a részletekre is figyelmet szeretnék fordítani, természetesen maradván a gazdasági és az etikai poétika témáinál.

S. LACZKÓ ANDRÁS: PETŐFI, A VÉDEGYLET ÉS A KIRÁLY

Petőfi Sándor a Pesti Divatlap 1844. évi utolsó számában napvilágot látott Védegyleti dala a Petőfi-szakirodalom egyhangú véleménye szerint a költő igazán gyengén sikerült munkái közé tartozik. Komolyabb irodalomtörténeszi érdeklődést csupán a költemény utolsó, a mozgalom törekvéseinek királyi jóváhagyásáról szóló strófájának („S a király a honnak atyja, / Mint valóban jó atyánk, / Karjait kiterjesztendi, / És az áldást mondja ránk.”) az életműben egyedülálló, az uralkodóba vetett bizalmat sugalló gesztusa volt képes kiváltani. Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy az esztétikai színvonalát tekintve valóban nem igazán figyelemre méltó, irodalomtörténeti szempontból pedig csaknem teljesen érdektelen alkotást, az életmű más darabjaival való összevetés, és művészi hiányosságainak számonkérése helyett a maga eredeti közegében, a védegyleti agitáció kontextusában és abban betöltött sajátos funkciójának megfelelően mutassam be. A Védegyleti dal propagandavers, megírásának elsődleges intenciója ezért feltehetően nem maradandó értékű költői mű létrehozása volt, hanem az, hogy közvetlenül (és lehetőleg hatékonyan) befolyásolja a közönség magatartását a tárgyat adó aktuális közéleti kérdéssel kapcsolatban.

Vizsgálódásom elsődleges célja ezért annak feltárása, hogy a szöveg pontosan miként töltötte be agitatív feladatát. Ezen belül leginkább az érdekel, hogy milyen eltéréseket mutat Petőfi verse a Védegylet retorikai eszköztárában rendelkezésre álló elemek szelekciója és kombinációja tekintetében a hazai ipar támogatására buzdító más exhortációs költeményekhez képest, s ezek a differenciák magyarázattal szolgálhatnak-e az uralkodói jószándékra apelláló, a védegyleti irodalom közegében is szokatlan verszárlatra.

MOLNÁR GÁBOR TAMÁS: „SZAVAM, HA HULL, TÖMÖR ARANYBÓL / ÉREM” – A KÖLTŐ A HUSZADIK SZÁZADBAN ÉS A LÍRAOLVASÁS ÖKONÓMIÁJA

Kosztolányi számos prózai és költői művéből kiviláglik, hogy mélyen foglalkoztatta a nyelv és a pénz „szemiotikai tekintetben analóg működésmódjának” problémája (U. Urban, *Die Ökonomie der Literatur, Aisthesis*, 2019, 162). Előadásomban a Számadás kötetben megjelent *Költő a huszadik században* című vers olvasására vállalkozom, amelynek záróképe az én autentikus megszólalásmódját („Nekem magasabb kincset kell megónom”) az aranyfedezet és a szuverén pénzkibocsátás analógiájával érzékelteti. Ez a New Economic Criticism olvasásmódja felől is értelmezhető képzettársítás másfelől összekapcsolható azokkal a filozófiai allegóriákkal is, amelyeket Derrida a Fehér mitológiában felsorakoztat, hogy megfigyelje az érmekibocsátás/kopás és a metaforizáció konzekvens egymásra másolását a modern nyugati gondolkodásban.

Az előadás arra a kérdésre keres választ, hogy miképpen olvasható a vers modalitása a szavak „értéktőzsdei” (Nyelv és lélek, 77-78) változékonyságának fényében, pl. a vers utolsó szavaként kimondott „én” mennyire közelről azonosítható a vers „implicit szerzőjével”, kibocsátójával és jótállójával. Az értelmezés arra a hipotézisre épít, hogy a vers legalábbis ellentmondásos modalitású: az „önimádat büszke heverőjén” henyélő és a pénzérmén önmaga névmásként behelyettesíthető tulajdonnevét („én”) „gőgös írásként” megjelenítő modern költő a versben legalább annyira lehet gúny tárgya, mint amennyire alanya valamilyen ars poetica-szerű kifejezésnek. Ez a kétértelműség pedig ismételten visszaolvasható a vers záró képére, az érmére, melynek – mint tudjuk – két oldala van.

BALOGH GERGŐ: MODERN ÉLETÖKONÓMIÁK I.

Az, aki számot ad valamiről, mindenekelőtt tanúsít, és ebben a tanúskodásban felelősséget vállal valamiért vagy valakiért. Persze az, amit tesz, nem merül és nem is merülhet ki ennyiben: az, aki számot ad, egyúttal felelősséget vállal a tanúsítás aktusáért is, vagyis számot ad saját magáról mint tanúró, a számadásról, amelyet folytat és megkísérel véghez vinni. E számadás viszonyában hozza létre, méri fel, teszi kockára teszi és bocsátja áruba személyét, szubjektivitását. Elárul önmagáról valamit – legkevesebb azt, hogy tanúsít –, és ezzel elárulja magát, hiszen sohasem tanúskodhat kizárólag arról, amiről szeretne. Az, aki számadást végez, nem képes kontrollálni a tanúsítás szubjektumlétesítő teljesítményét. Egyszerre lesz alany és tárgy, a számadás aktusának eredete és eredménye, valaki, aki beszél, és valaki, akiről beszélnek, „erkölcsi szubjektum” és az erkölcsi ítélőerő birtokosa. Az eddigiek mellett ugyanakkor, és ez kulcsfontosságú, számolnunk kell egy másik jelentésréteggel is: a számadás gazdasági dimenziójáéval. Előadásomban a poétikai számadás formációit e kettősség perspektívájából igyekszem vizsgálni.

FEKETE RICHÁRD: AZ IDŐ PÉNZE, A PÉNZ IDEJE – KEMÉNY ISTVÁN KÖLTÉSZETÉNEK MATEMATIKÁJÁRÓL

Kemény István verseiben nagyon sokszor fordulnak elő számok, illetve a számolás aktusa, melyek előszeretettel kapcsolódnak a visszatekintéshez, az időszembesítéshez és a számvetéshez, továbbá arra is találunk példát, hogy a számokhoz kötődő számvetésben kitüntetett szerep jut a pénznek vagy a jóléttel összefüggő jelenségeknek. Az előadásban Kemény költészetének sajátos „gazdaságtanát” mutatom be, miközben erősen támaszkodom a szerző prózájából, értekezéseiből és beszélgetésköteteiből származó belátásokra. Az értelmezés az életmű kulcsversei (az Egy nap élet, Az eperfa lombja vagy a Célszerű romok) mellett kevésbé fókuszált darabokkal is foglalkozik (mint a Pénz, A magánrendelés vagy a Feltételesen szabad asszociációk), illetve kitér az ökonómiai fogalmakhoz kapcsolt beszédmódokra és fogásokra: a nosztalgiától a panaszig, a közhelytől a parafrázisig.